

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DÉZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

Tartalom: Az élet és iskola. Hegedüs István. — Elnöki megnyitó beszéd. Benedek József. — Minő befolyása van a nevelésnek az egészségre? Gyöngyösi István. — Irodalom. — Egyesületi közlemények. — Vegyesek. —

Az élet és iskola.

(Folytatás.)

Jellemző keresztyén kulturánk megítélésére nézve azon féltékenység, melyet mindenfelé Európában az egyházakkal szemben az államok gyakorolnak. Jól van; tegyük fel, hogy az egyház teljesen megfeledezett hivatásáról; méltán tevő tehát a társadalom, hogy a szép hives pataknál iddogáló szarvas: az egyház ellen szövetségest keresett; de nem járt-e úgy, mint a mesébeli paripa, mely az emberhez fordult és tőle féket kapott. Az államhatalom mindenhatósága lehet politikai jelszó, de hogy erkölcsi szempontból a mindenható állam épen azon önkénytes erőket nyomja el, épen az áldozatkésztség azon forrásait dugja be, melyeket — ezt csak el nem tagadják — a keresztyén szeretet hozott létre azon magasztos pillanatokban, melyekben diadalmaskodni birt a földi érdekek hálózatával körülfont akaraton: azt tapasztalja mindenki, a ki csak az iskolák és nevelő intézetek újabb történetét futva lapozta át. Az iskolák mintországában és aranykorában Poroszországban a jennai napok utáni évtizedben is érzé ezt Curtmann, ki mindenféle, többnyire utopistikus javaslatokkal lép fel többször idézett művében, hogy az iskolát és életet egyértő frigyre bírja. Annyira éri az erkölcsi hatalom hiányát, hogy képes erkölcsi bíróság fellállítását hozni javaslatba a polgári s egyéb alsóbb rendű iskolák által még a növendék éretlen korában befejezett nevelés folytán igen korán felszabadult ifjuság fegyelmezése. Mely javaslat ébreszthet rokon-eszmét nálunk is, sőt tán egyszer tévedtünk azon — szabadelvű szempontból — vakmerő gondolatra, hogy féktelen egyetemi ifjuságunk fegyelmezésére valami ilyenforma, de gyakorlati nyomatókkal bíró hatalmat kellene mielőbb teremteni.

Nem elszorúlt szívvel valánk-e tanúi nem egy ifju Phaethon bukásának, ki égő szenvedélyének kanóczával annyi derék család nehezen verejtékesen fölépített jólétét könnyü vérral röpitő légbe? A hallatlan könnyelműséggel felhalmozott adósságok, az uzsora kegyetlen zsarnoksága, szennyfoltjai fáradalmai életünknek. Sehoh a művelt nyugaton a takarékoságnak oly alacsony mértéke nem uralkodik mint nálunk. Keleti szenvedélyünk, pompaszerezetünk, politikai nagyzásunk, fényűző hajlamaink különben is folytonos mérséklést igényelnének, de e helyett még a nemzeti csapások, nyomor és inség többször mutatkozó bajai, a társadalmi sebek csak újabb alkalmul szolgálnak felszineskedő jótékonyosságunk fitogtatására. Már most, ha az iskola a valódi erényeket igyekszik a növendékekbe meggyökerettni, nem irtja-e ki az élet a gyengén akadt gyökereket? Az érzelmességnek nem vagyunk hijában, de érzelem annál kevesebb van számításra épült, utilismusra irányult társadalmunkban. Cicero szép gondolata: „semmi hamarább nem szárad mint a köny,” soha igazabban nem volt alkalmazható, mint a mai érzékenység jellemzésére: Imre Sándor a Budapesti Szemlében megjelent Nemzetiség és nevelés czimű megható hazafíui lelkesedéssel irott cikkének eme szavai: „a nép erkölcsi elvei, szokásai megzavarodtak; a sok felé elharapozott és épen eszmétlenség miatt mindinkább tenyésző anyagiasság, fényűzés, erőlködés és izetlen finomkodás, egyenlőségi vágyak társadalmunkról lelteljesen hű képet adnak.“

Az élet tehát mindent elkövet az iskola hatásának teljes megrontására. „Iskoláinkkal czélt nem érünk — mondja ugyanott Imre — mig a családok komolyan nem veszik nevelői tisztöket és nem hatnak ellenére az iskolának.“

Ideje már most megjelölni az iskolának a fentebbi fejtegetések által remélhetőleg könnyebben kivethető feladatát. Legelső mit az iskolától elvárunk az, mit az egyháztól is megkivánnánk. Érezze hivatala súlyát. Emelkedjék feladatának színvonalára. Bármily sötét színekkel találkozott kegyes olvasóm társadalmi életünk rajzában, mennél hübb képe volt az a külületnek: annál magasb, annál kikerülhetetlenebb kötelessége az erkölcsi hatalmaknak: egyháznak, államnak, sajtónak, de mindenképp felett az iskolának a rendelkezése alatt álló eszközökkel a lehetőleg megtenni, ha nem is a jelen bajainak orvoslására, de e bajok mérgező és jövőre kihajtó befolyásának enyhítésére; a jövő nemzedékek lelkének a mind jobban terjedő vésteljes behatásoktól lehetőleg megóvására. Az iskolának drága emlékként, egy leendő társadalom eszményi képét kell a fejlődő nemzedék szívébe hátrahagyni, egy társadalomét, mely nem szállít egy színvonalra, nem kényszerít egy fegyelem vasjarmába, mint a francia lyceum mindenkit: de kinek-kinek egyéni hajlamát, tehetségét oly irányban juttatja szabad fejlődésre, hogy csak a versenytér közös, csak a harczkedv egyenlő, csak a jutalmazó öntudat ugyanaz; csak azon aristocratiára való törekvés gyújt minden ifjú lélekben lelkesedést, mely a lelket közönségessé fajulni nem engedi, mely az értelmes erkölcsi-séghez köti az elismertetés méltányoltatás föltételét. Csak ne ragadja meg az iskola vezérletére hivatott tületét azon csüggedtség, mely mai napság az egyház szónoklatát annyi keserű kifakadásra, elsötétült korfeszítésre, sokszor megmosolygott jóslatokra ragadja: „az erkölcsi célokra szegény, az erkölcselonekre pazar és gazdag társadalom“ — Curtmann — által minden javítás elé emelt akadály nyomása alatt támadt csüggedtség. A keresztyén szószék menydörgő felszólamlásai minél művésziessébb alkotott beszédekben hangzanak föl, annál nagyobb aesthetikai gyönyört okoznak csak, de nem sokkal több javító hatásuk van, mint a pápa encyklikáinak, melyekkel az újabb műveltség, haladását újból meg újból elítéli. Óvakodjék az iskola, hogy az erkölcsöket ilyen doctrinaire alakban hirdesse. Az ily alakban előadott, az ifjuság által iratott, iránygyakorlatokban agyonlaposított erkölcsi eszmék és elvek siváran és természetlenül hagyják a lelket. Hol tanítottak ékeesebb nyelven, szabatosabb rövidséggel erkölcsi eszméket, mint a francia lyceum és facultás szószékeiről. Es csak olvasni kell a porosz-francia háboruk után megjelent nevelési műveket, hogy meggyőződjünk: mily keserű csalódással vették észre a szerencsétlen ország legnemesebb lelkü gondolkozói a szóftan porosz fegyelem és engedelmesség erejét, szemben a beszédes francziaszabadság állambomlasztó ziláltságával. Mint olyan nemzet, mely a nagy csapások után szegyennek tartaná nem okulni, lázas nyugtalanokodással küldé el a szomszéd Németországba megbizottait, hogy a német fegyelmet és tudományt és Angliába, hogy az angol komoly jellemet, mely erkölcsi hatalmak szolgálatában áll és mégis füg-

getlen marad, nevelő eszközöket és intézményeket tanulmányozzák. Nem fejezi ki hübben egy író sem a keserű meglepetést, mint Milsand¹⁾. A classikus tanulmányokról írott művében abban találja magyarázatát a német fegyverek diadalának, hogy ott nem hivatkoznak mindig az ifju öntudatára, meggyőződésére, belátására, midőn elébe: erkölcsi-szabályokat szabnak. „Igazán szólva — mondja — az adta nekik az erőt és akaratot, hogy önmagukat meggyőzzék, hogy az emberek és intézmények állandó nyomása alatt állottak, melyek nem csak határozott törvényt szabtak elébük, de mindnyáját engedelmességre szoritották egy oly fegyelem iránt, mely végzettszerűen hajlitotta meg akaratjokat oly parancsokra, melyet büntetlenül áthágniok nem lehetett.“ Kívánja Milsand, hogy a francia felsőbb nevelésben is éreztetni kell azon erkölcsi törvény súlyát, mely okoskodásokkal meg nem kerülhető, mely csak egy alternatívát állít az ifju elé; megtörni, vagy meghajolni. A szebbnél szebb erkölcsi elvek, közhelyekké vált igazságok; minden utángondolás nélkül folynak az iránygyakorlatot író francia ifju tollába. Az egész emberiség egyenlőségeért keble hevül. A tanár jóhiszeműen fényes előadásai sikerét látja az eredményben. Milsand az ily erkölcsi-bölcseket Molière orvosához hasonlítja, ki azt felelte azon kérdésre, hogy az opium miért altat? Mert altató erő van benne. „A mi nagy szellemeink is látván, hogy a jó és igazságosság eszméi támadnak a lélekben, szentül megállapították, hogy ez azért van, mert az igazság Descartessal szólva értelmünk evidens tulajdona. Helyesebben mondá Vico, hogy az értelem nem kiindulási, de tetőpontja fejlődésünknek. A mit Vico az értelemről mond, még sokkal találóbban lehet elmondani az erkölcsiségről. Első csirája az engedelmesség, első veszélye az öntudat és teljes megromlása a féktelen szabadság. A kiindulási ponttól a tetőpontig a jellemalakulás nagy műve jön létre. De ez nem szabályok és elvek szerint megindított automat gépezet működésbehozása utján történik, hanem igazi szellemi nemző erővel fölruházott jellemképző működésében áll. Milsand említett művében határozottan kijelenti azon meggyőződését, hogy a ki engedelmességre szoktatja a gyermeket, hogy ez által igaz erkölcsiségre nevelje, többet tesz Frantsziaország újjáteremtésére, mint a ki gyönyörű könyvet ír a legszebb elvek szolgálatában is. Az iskola tehát ne vonuljon vissza rendkívül nehéz feladata elől, de az iskola minden tényezője belső és külső szervezete tanár és tanítvány közti viszony, mind összhangzatos összműködésre egyesülve sem elegendő, az élet által emelt akadályok, a családból hozott és könnyen burjánzó bűnös hajlamok és szenvedélyek legyőzésére. Épen azért csak kárhóztatni lehet az állam részéről indított helytelen küzdelmet az egyház ellen; ha az ál-

¹⁾ Les études classiques et l'enseignement publique par J. Milsand. Paris 1873.

lam magas feladatot nem gátolja; ha az a nemzeti politikával egy csapáson jár; ha az a cultura vivmányait könnyelműen nem megtámadni, de állandosítani törekszik. Egyházunk multja elég kezességet nyújt ez irányban. A sajtónak a közvéleményt szabályozó hatalommá emelkedését elengedhetlen feltételnek tartom, arra nézve, hogy minden erkölcsi hatalom: egyház állam, iskola és közvélemény egységüljön az erkölcsi színvonal emelésére. Csak a habozást, a meggyőződések lanyha védelmét, a kétszínű szerep játszását: a tévútra vezetett és elkényesztett közvéleménnyel kaczerkodás és régi hagyományok fentartásának bevallott jelszava között, lehetne kiirtani azon tényezőknél, melyek a népnevelés nagy feladatában joggal osztazkodnak. Erre az iskolának, jelesen a közép és felső oktatás szerveinek kell a példát adni. A népet sokkal alsóbb fajú erkölcselenség, sokkal durvább, érzékibb alakban jelenkező bűnök ellen kell védni, semhogy a népiskolával szövetkező egyházi hatalom erőlyes együttáható föllépése ne tenné meg a kellő hatást, feltéve, hogy a legveszélyesebb ragálytól: a felsőbb osztályok finom vétkeinek látványától meg volna óva. De kivált a közép és fő iskolák vezetői tehetnék meg a kezdeményezést az erkölcsi újjászületés nagy művében. És miképen? Először az által, ha nincs ingadozás kitűzött céljuk és a célra vezető eszközök felfogásában. „Csak biztos és ne elmosódott határvonalak legyenek a tanintézetek közt! különben az általánossá vált képzés, általános elferdített nevelésre fajul,” mondá Curtmann, bár hozzá tévé, hogy könnyebb mindent egy színvonalra emelni és mindent egyenes vonalokkal körülhatárolni, mint a természet hullámos szálait követni. Igen, legyen határozott céllal, szabatosan megadott eszközökkel, sőt főbb vonalaiban megjelölt tanulás menettel bíró középtanoda, de kivált a fegyelmi eljárás történnék az erkölcsi célok tudatos felfogása által áthatva; hajthatatlan bizonyos pontokban, melyek az erkölcsi növekvés védő korlátai, de az egyénekhez alkalmazkodó, a részletekben, melyek az igaz erkölcsiség palladiumát az akarati szabadságot érintik. Első sorban a középtanoda volna tehát hivatva a nagy nemzeti program végrehajtását előkészíteni. Ezért szükséges volna az étellel oly érintkezési pontokat keresni és találni, melyek ne a közönségnek adjanak alkalmat az eredmény felől bírálatot mondani azon felszínes felfogással, mint teszi a nyilvános vizsgálatok alkalmával, de a középtanodát vezérlő közegnek megértetni a szülékkal azon komoly erkölcsi célt, melyet a tanoda szolgál és azon mindig tornyosuló nehézségeket, melyekbe feladata teljesítése közben ütközik. Lehetne oly egyesületet létesíteni, mely a szüléket bevonná az iskola által kitűzött célok és feladatok iránti közvetlen érdeklődésbe. Útját lehetne törni egy erkölcsi hatalom kifejlődésének, mely a felserdült ifjúság erkölcsiségét biztosítandó a komolyabb természetű kihágások elejét venné, vagy a kiütött baj terjedését gátolná. Hi-

szem, hogy kegyes olvasóm e szóra; lehetne, fejét csóválva mondja rá e javaslatomra: egy tervvel több, de nem egy orvos szerrel. De nem tartom épen utopiának előljáráóságaink mellett iskolaszéket szervezni, melynek erkölcsi kérdésekben, felmerült erkölcsi botlásokban szava, hatalma volna. Az iskolaszék köréből indulhatna ki a népnevelési egyletek létesítése, mely a nevelés és oktatás közegei közti ellentétes álláspontokat egyeztetné, simitaná. Így Hollandiában már Curtmann idejében volt közjóléti egylet, mely általában minden nevelési intézmény előmozdítását tűzte ki főadatul. De kérdem, van-e közép és felső oktatásunk közegeinek felsőbb polgári, kereskedelmi, reáliskolák, tanítóképezdek, gymnasiumok, akadémiák, tudomány és műegyetemek, intézőtestületeit magasb egységben egyesítő szervezet, mely társulás, önkéntes csatlakozás, nem hivatalos gépezet által lenne létre hozva? A közoktatási ministerium volna e forum, ha az államhatalomnak kizárólagos joga volna nevelni. Mekkora erkölcsi sulya és merem mondani átalakító hatása volna az oly egyesületnek, mely minden nevelési ágat egy complex egészbe birna olvasztani. Napoleon szervező elméje ilyennek vélte megalkotni a francia universitást azon különbséggel, hogy nagy strategiai elveit a tömegek vezetésénél átvitte a szellem táborába is. A francia nemzet egységes nemzeti tudatát akarta megteremtteni és Szt.-Ilona szigetén nem a legkisebb fájdalmi közé tartózott azon meggyőződése, hogy teljesen célú tévesztett. Napoleon ki is fejezte e csalódását. Ő egy alkalommal kijelenté, hogy nem tudományhoz, de nemzeti doctrínához kellene magát tartania az universitásnak. Mivé lesz vala ez, ha szabad társulás hozza létre! Nincs-e nekünk szükségünk fokozottabb mérvben egy nemzeti doctrínának a lelkekben öntudatra gerjesztésére? A nemzeti nevelés egységes tudata nekünk szükségesebb, fajunk Széchenyi által célzott nemesítésére, mint volt a francziának. A francia universitás tekintélyét tudománytalan volta és nagy hangú hivatalos jellegű bölcsessége vonta alá; de erkölcsi sulya nem csekély volt. Természetesen az egyenlősítés vak szenvedélye épen a nemzeti jellem belterjes erejét esökkenti. Mi a tudományos képzettség tekintetében nagy lépéseket teszünk előre, bár az eszmétlen utánzás és a tulságra vitt munkafelosztás által itt-ott mutatkozó böleselmi eszméktől nem telített és így termékenyítő erejétől megfosztott úgynevezett búvárkodás sok jóra való erőt von el azon minden igaz hazafira háromló kötelesség teljesítésétől, hogy az élet jobbítására befolyjon. Sok nálunk az ismeret, mint Lánccy Gyula hangsulyozza, de kevés az eszme. Pedig „A mely nép eszmék iránti közönyösségbe jut, mondja Imre, természetesen anyagiasságba sülyed és abban el is merül.” Ezért hiányzik az áldozatkészség, a nemesebb lelkesedés, azon erkölcsi jellem, mely képesit Humboldt Vilmos szerint, eszmékben élni és a test élveit mellékes dolognak tekinteni. De legfőképen az

erkölcsi komolyságot azon veszőfélbe levő jellemvonását a magyar jellemnek, mely a multban őt a keleti kultúra előharczosává, a keresztyén hit bajnoki védőjévé avatá, kell újból felélesztenünk újra közbecsülésbe részesítenünk. Ez által javulásnak indul a családi élet, mely a régi időkben, mikor a népduló háboruk annyiszor veszélyek és rettentő csapások által zaklatták föl, oly bensős oly meleg, oly kedélyes volt. Csak értsük meg komolyan intézeteink keresztyén jellegét; a keresztyén kultúra fentartását nemcsak konservatív, de fejlődésre képes eszmének tekintjük, mert a keresztyénség Neander mélyértelmű megjegyzése szerint minden tisztán emberhez csatlakozik, sőt azzal egybeolvad; az egyházzal szemben való viszonyunkat tegyük bensőbbé, de azon közös kiható igazán belmissio felfogásában és teljesítésében, melyre a keresztyén kultúra védelme kötelez. És ha nemzetünk lovagkora, a keresztyén kultúra védelmében helyezte levante-büszkeségét; e kultúra legbecsesb, legdrágább vívmányának: az erkölcsi szabadsággal felruházott ember kötelmei nehéz teljesítéseinek el nem lankadó megértése és teljesítésére képesítés: első sorban a közép iskolák feladata. Éreznünk kell európaszerte a legjobbak, legnemesebben érzők és legmélyebb gondolkodók részéről emelkedő felszólalásokat, melyeket egybefoglalhatni e szavakban: oktatásunk termékelten, meddő lelkeket teremt, nevelés nélkül. E gondolatot fejezte ki Signor de Sanctis volt olasz közoktatásügyi miniszter, egy beszédben, melyet az Avenir della Scuola ból vett közleményből ismerek. „Nézetem szerint kisdud-, elemi-, tanítóképző-, közép — sőt egyetemi iskolázásunk ésigy összes közoktatásügyünk gyökerén féregként rágódik az a baj, hogy nem bírták átérteni, mit tesz ifjakat nevelni. Ha agyvelejüket vagy is inkább emlékezetüket erkölcs-bölcsélettel és hasznos mondásokkal megtöltöttük, azt képzeljük, ez már jó nevelés. Még nem bírtuk felfogni, hogy az oktatás, melynek az életre nincs befolyása, semmit sem ér. A közmondás azt tartja, hogy ismerni annyi mint akarni. De ez nem igaz, az akaratot nevelni kell, mert a pusztá ismeret gyakran csak a gögöt táplálja, sőt valakit épen rossz polgárrá tehet. Hogy az országot újjá teremthessük, az akaratot kell mindenek előtt nevelnünk szükség, hogy a mi agyunkban van, minden egyéb tehetségünket átjárja. Ime rövidbe foglalva a nevelés feladata; ime legnagyobb részt a középiskola hivatása; de ujlag kiemelem: élet és iskola csak együtt és egyszerre működhetnek közre nagyobb sikerrel a közerkölcsiség emelésére; mi nem oldhatja föl az iskolát a neki jutó kötelesség emelkedett szellemben való felfogása és teljesítése alól. Ha ezt teszi: maradandóbb emléket hagy hátra, mint a melyet az ellenmondással teljes multtól átvett örökök.

Hegedüs István.

Elnöki megnyitó beszéd.

Örömmel üdvözlöm önöket mindnyájan és egyen-egyen, kik ily szép számmal jelentek meg közgyűlésünkön. Örömmel üdvözlöm, mert valahányszor tantesületi gyűléseinkben megjelenek, hol ily számosan találkozunk, kiknek czéljok ugyanaz, s kiknek együttlétök bizonyítja: mi a közjót akarjuk s közösen akarunk működni; mindannyiszor valami fenséges, valami gyönyörű érzés járja át egész valómat, mely táplálékát azon tudatból veszi, hogy tán mások is, épen úgy, mint mi, itt is, ott is e hazában boldogokká akarjuk tenni azokat, kik minket környeznek, kiket a szülők, az egyház és a haza bizott ránk. Melyből kifolyólag üdvözlésem kifejezése után, ámbár vannak közöttünk olyanok, a kik beszédem tárgyát és véleményem ily módon való nyilvánulását a megnyitó beszéd keretén kívül állónak tartják, mindameltt engedjék meg, hogy e mostani közgyűlésünket megnyitó beszédemben szólhassak korunk vallásos közönyösségének és az ebből származó elerkölcstelenedésnek okairól. Továbbá a hit- és erkölcstan tanításának felfogásom szerént való mikéntjéről. Engedjék meg, mert tantesületünk eddigi munkássága szerint is e nagyfontosságú ügyről gondolkozni, ebben tenni, erre hatni, egyik fő feladata nemcsak az egyes tanítóknak, hanem a tantesületnek is.

Elismerem, hogy korunk nemcsak az ipar, művészet és polgárosodás terén tett bámulatos eredményeket, hanem a tudomány, műveltség és az emberbaráti szeretet műveiben is nagyon gazdag. Mindenféle jótékony-célú társulatok alakulnak. Gyűjtéseket rendeznek a vizáradások, vagy tűz által kárvallottak felsegélésére. Nőegyletek enyhítik a szegények, éhezők, nyomorékok és árvák szenvedéseit. Palotaszerű kórházakat alapítottak, hol a szenvedő, beteg emberek ápoltatnak. Közös erővel ügyekeznek előmozdítani a népnevelés szent ügyét, mindenféle díszes népiskolákat építenek; pénzösszegeket gyűjtenek az iskolába járó szegénysorsu gyermekek felruházására s taneszközökkel való ellátására. A számos és nagyszerű új közművelődési tudományos intézetek, akademiák, muzeumok, színházak mintha csak a földből nőnének ki. Gustáv Adolf-féle egyletek gyámolítják a szenvedő hitsorsosokat; bibliai társulatok terjesztik mindenfelé a könyvek könyvét vagyis a legjobb könyvet. Roppant feyházakat, javító intézeteket alapítanak, melyekben a már vétekre vetemedett suhanczokat felveszik, hogy nevelés által a bűn posványaiából kiemelve, becsületes és munkás emberekké képezék őket.

Mégis, mily esodálatos, korunk ily sok szép jellemvonásai mellett is manapság az emberek nagy részénél a vallásosság hévmérője, a buzgóság a fagyponthoz közel áll és az evangyéliumon alapuló vallásosság e szelid leánya az égnek és egyetlen hű barátja az em-

bereknek, a mely még sohasem esalt meg senkit, melyből veszi életadó nedvét és táplálékát a legtisztább öröm, boldogság és nyugalom; melynek életmelegében nő és erősödik azon földön tenyésző, de égből virágzó és gyümölcsöző növény, melynek levelei a hit, remény és szeretet, a sokaság gúnyja elől hátravonul a szív rejtekébe és a vallástalanság s az erkölcstelenedés napról-napra terjed és nő.

Hogy manapság az emberek miért vallástalantabbak és romlottabbak, mint talán régebben voltak, ennek okát sokat vitatták és vitatják az emberek az utóbbi időben, és e fölött nagyon eltérő nézetek fejlődtek ki, mert némelyek a vallástalanság okát a vallás-erkölcsei elveket magukban foglaló tankönyvek hiányos és czéllellenes szerkezetükben és tartalmukban keresik. Megtámadják magát a könyvek könyvét és nyíltan kimondják, hogy az Ó-testamentumban foglalt vallás-erkölcsei elbeszélések, történetek és leírások elvetendők, mert azok erkölcsonról hatnak a gyermekek lelkületére.

Mások a kérdések és feleletekben írott vallás-erkölcsei igazságokat magukban foglaló tankönyvek kiküszöbölését tartják czélravezetőknak, mert azt állítják, hogy a kérdésekben és feleletekben betanult vallásigazságai később úgy is elmosódnak a gyermekek lelkéből.

Némelyek tán közömbösségből, elfogultságból, vagy mert érdekeik ezt úgy kívánják, vagy általam meg nem magyarázható más okokból, a vallás igazságainak tanítását ki akarják hagyatni a népiskolák és különösen a néptanítók teendői közül s ezek állításaikat, részint az a tanítókat nem igen szép színben feltüntető állítással igazolják, hogy a néptanítók nem bírnak elég képzettséggel a vallás meggyőző igazságainak sikerdús tanítására, részint pedig a gyenge gyermeki lelket nem tartják képesnek azok felfogására.

Mások a kor követeléseiben és a hiányos nevelésben keresik és találják az emberek vallástalanságának okát. Ezek azt mondják, hogy a követelményei kényszerítik a tanítókat, hogy ne arra törekedjenek inkább iskoláikban, hogy a gyermekekből legyen valami, hanem arra, hogy tudjanak valamit. Ezen követelés következtében, minthogy az oktatás könnyebb a nevelésnél, ügyes oktatás által értelmes embereket nevelnek ugyan; de erkölcsös, jó, vallásos és jámbor keresztyéneket nem, pedig szerintök ez a fődolog, nem az, hogy értelmes gazembereket neveljenek. Ezek véleménye szerint sokkal fontosabb az, mi az ember, mint az, hogy mit tud; meggyőződésük szerint nem a tudomány teszi az embert emberré, hanem a jellem.

Ez az állítás igaz is, nem is. Annyi tény, hogy az emberi méltóság az ember erkölcsei lényében rejlik, és hogy nagyon eltévesztette az az ember az ő hivatását, ki bármily nagy tudománnyal bír, de erkölcs, jellem és erény nélkül van, mert az ilyen tanult ember

az emberi méltóság tekintetében hátrább áll az egészen tudatlan, de erkölcsös, jellemes és erényes embernél.

De én ezeket a különböző véleményen levő embereket nem ítélem el, mert meg vagyok győződve, hogy sokan vannak közöttük olyanok, a kik szívők, lelkek tiszta, vallásos érzetét követve, a szívnek nélkülözhetlen, természetes szükségét; a léleknek legboldogítóbb érzéseit: az evangyéliumi vallásos meggyőződést, az általuk leghelyesebbnek és legbiztosabbnak vélt tanmód szerint akarják a gyermeki lélekben kifejteni, nevelni és mivelni.

Hanem vannak közöttük olyanok is, a kik tudományosságuk érzetében csak amugy félvállról néznek a vallásra, és ezek okoskodásuk által valóságos erőszakot követnek el szívükön, mert az ilyenek inkább hajtának a világ, mint saját lelkiismeretük szavára és még csak parádé köntösül sem tartják meg maguknak a valóságosság köpenyegét, hanem meggyőződésüket áldozatul viszik az emberek ítéletének. Ezek a divat emberei. Ezek elfogadják az újabb idők azon félszeg filozófiáját, mely azt tanítja, hogy a vallásos gyakorlatok, templomok és papok, csak a tudatlan köznépet vannak, és ők, kik magokat felvilágosodottaknak hiszik, nem gyakorolják a templomot, nehogy ők is tudatlanoknak láttassanak és gúnyt űzzenek a vallásos gyakorlatokból, hogy felvilágosodottaknak tartassanak. Ez oly erőszakot vét a szíven, mely előbb-utóbb megboszulja magát.

Vannak olyanok is, a kiknek követeléseikből és állításukból azonnal kitűnik, hogy azok félrendszerű képeznek és ezt nekik is épen úgy szemökre lehet vetni, mert a félrendszerű mindig árnyékot vet a férfi jellemére és mindig hátrányul szolgál az ő működésében.

De a fennebbi állításokat még sem veszem tüzetes bírálat alá, mert akkor visszaélnék a tisztelt közgyűlés türelmével, hanem egyszerű véleményem nyilvánításával megpróbálom egyesíteni a különböző nézeteiket. De a míg ezt tenném, kimondom először, hogy korunk vallás-erkölcsei életének lazultságát nem a fennebbi értelemben ugyan, de én is korunk szellemében és a hiányos nevelésben keresem és találok. Másodszor kimondom azt a régi igazságot: hogy a tudomány és jellem, vallásos buzgóság és miveltség, értelem és munkásság, együtt képezik, együtt teszik a valódi embert.

Ezen állításomból kitűnik, hogy a népiskola nem önnön magáért, hanem az életért és pedig a teljes életért létezik, és hogy az összes népek társadalmi életének alapja, melyre minden iskolának törekedni kell, a vallásos erkölcs és erényesség, mert a mely nemzetnek életében ez meg van gyengítve, a melynél ez alá van ásva, ott megbomlik minden társadalmi rend és veszélyeztetve van a nemzet fennállása is. Kitűnik, hogy az értelmiségnek összhangzásban kell haladni a vallás-er-

kölcsei műveltséggel. Kitűnik, hogy a népiskola végfeladata nemcsak az, hogy vallás-erkölcsös és becsületes embereket neveljen, hanem az is, hogy értelmes és munkás honpolgárokat képezzen, a kik értelmes és kitartó munkásságuk által mind önmaguknak jóllétet szerezni, mind alkalom szerint embertársaiknak boldogságát előmozdítani képesek legyenek. Ezekre a tudatlan ember nem képes, mert a tudatlan ember rendszeren rest és gyakran gonosz is szokott lenni. Restsége miatt nem tud kiszabadulni szegénységéből, gonoszsága által pedig mindenfelé sok bajt okoz a társadalomban. Kitűnik, hogy az iskolának nemcsak okoskodó, hanem ismeretekkel bíró embereket is kell nevelni, melyből kifolyólag éppen oly szükséges ismereteket tanultatni be könyv nélkül a gyermekekkel, mint a betanult ismeretek felől elmékedtetni s így értelmöket gyakorolni.

Én tehát helyeslem, sőt követelem, hogy a tanárok és tanítók az evangyéliumi keresztyén vallásos öntudaton kívül tanítsák és oktassák növendékeiket minden hasznos ismeretekre, mert ez, meggyőződésem szempontjából is kötelességök. De azt már határozottan kárhoztatom, és nagyon helytenül teszik a tanárok éppen úgy, mint a tanítók, ha megengedik mind önmaguknak, mind növendékeiknek, hogy a tudomány úgyszólván fel-fújja fejüket és ha elnőzik, hogy tanítványaik egyházuk tanai, történelme és czélja felől tudatlanok maradjanak.

Nem kívánom ugyan, hogy a vallástant tegyék minden tudományok központjává, mert ez a kívánság a különböző tantárgyak összeolvasztására vezetne. De azt megkívánom, hogy a nevelés-oktatás minden mozzanata a vallásos és erkölcsös élet fejlesztésére és megerősítésére is legyen irányozva.

A tudományok végtelen országában kutatások és buvárlatok alapján hozzanak létre új tanokat, állítsanak fel új hypothesiseket, új igazságokat és ezeket napfényre hozva, terjeszszék a népek között; mert ezekben is mindenütt isten és az ő törvényei nyilatkoznak. De azoknak tanítása alkalmával a tanítók és tanárok legyenek anyira őszinték és vallásosak, hogy ne csak tanításuk alkalmával, hanem egész életükkel tanusítsanak tiszteletet a vallásos-erkölcsös iránt. Oktassák és neveljék növendékeiket úgy, hogy azok a csodálatos, szép teremtmények pompájának és rendjének szemlélése és tanulmányozása által isten ismeretéről és tiszteletéről buzdítatva és az erény követésére vezetve, minden cselekedeteikben a rendet és mértéket megszeretve és megtartva, a teremtésben mindenütt isten nyomdokait keressék s akkor ez az oktatás is vallásos lesz.

Nem akarok visszatérést, hanem haladást; nem a kor kívánalmaival ellenkező, hanem a nevelés mostani álláspontjának megfelelő evangyéliumi vallás-erkölcsei oktatást követelek. De ezt szerintem nem az Ótestamentumban foglalt állítólagos erkölcs rontó történetek mellőzésével és nem a kérdések és feleletekben írott

vallásos igazságokat magukban foglaló tankönyvek ki-küszöbölésével érjük el: Azok az Ótestamentumi történetek leírások és elbeszélések szerintem örök becsüek maradnak. Örök és nagy becsüek maradnak; mert azok a történetek az emberem gyermek korával kezdődnek és az egyes emberek gyermekkorára vonatkoznak. Ezen kívül az Ótestamentumi történetek tartalma oly rokonságban áll a családi étellel, mely a gyermekekhez legközelebb fekszik. Vannak itt apa, anya, szülői ház, testvérek, szolgák, pásztorok, kik mind az élet legegyszerűbb viszonyaihoz tartoznak. Azok az Ótestamentumi ígéretek az újnak alapul szolgálnak és oly tanításokat tartalmaznak, melyek a gyermekeknek legjobban tettenek, csak hogy azokat tanítani kell tudni.

Benedek József.

(Folyt. köv.)

Minő befolyása van a nevelésnek az egészségre?

Egészséges testben lakozik az egészséges lélek. A mily elesévelt, éppen olyan igazságot tartalmaz e mondat, a mely megérdemli, hogy minden alkalommal s mentől többször ismételtessék. Mert jól tudjuk azt, hogy az egészséges ember vidám, derült, míg a beteges, komor és lehangolt. Az egészséges ember önmagáról s övéiről gondoskodva, élénk figyelemmel kíséri a világ forgását, míg a beteg közönyövel felel még arra is, a mi őt legközelebről érdekli. Az egészség munkára készíti erőnket, nyilvánulásra akaratumkat, holott már a legkisebb fájdalom is a munkától elidegenit, sőt még a munkára való elhatározásra is teljesen képtelenné tesz. A test állapota határozza meg tehát a lelki állapotot, melyre igen helyesen mondja Dittes, kitűnő nevelő: „Helyesen itél Rousseau, midőn a test romlatagságát s gyengeségét a kedélyhangoltság forrásának, a jellemre nézve pedig veszélynek tartja; miglen az egészséget s erőt a vidorság s erkölcsei akarat támaszának tekinti.“

Az ókorbeli népek általában igen helyes nézettel bírtak a gyermek neveléséről. Bátorság, szabadság voltak az eszményképek, melyek a gyermek fölnevelésében őket vezérelték. Ezen nevelési elvek megvalósítását csak úgy vélték elérhetni, ha a testet párhuzamosan fejlesztették az észszel. A nevelés fölvelei gyanánt a mesterkéletlen egyszerűséget s igazságszeretetet tekintették. Görögország derült ege alatt, derült lelkű, értelmes, a szép, jó és nemes tettek iránt fogékony nép lakott. S hogy ez így volt, nem tulajdonítható másnak, mint a rendszeres nevelésnek.

Nevelésünk újabb korszakába lépve, szintén arról kezdettek meggyőződni kitűnő paedagogusaink, hogy a régi nevelési elvek alkalmazásával sokkal edzettebb hon-

leányokat és fiakat nevelhetni a hazának, társadalomnak, mint, ha a nevelés akár a lélekre, akár a testre külön irányítatik. Napról-napra meggyőződhetünk ugyan is, hogy a testileg és lelkileg egyformán nevelt embernél inkább fejlődik az elme s jó erkölcs; míg az egyirányban neveltnél a nyomott kedélyhangulat s búskomorság csaknem napirenden van. Ismerve a nevelésnek eme hatásait, nem egyszer, sőt talán sokszor, mégis ellenkezésbe jövünk azoknak alkalmazásával. Csak egy néhány példát hozok föl azoknak bebizonyítására.

Gazdag családokban igen gyakran azt tapasztaljuk, hogy a gyermekek játékszerűül szolgálnak a szülőknek. Ugy bánnak velük, mint csecsebecsékkel, melyek szórakoztatják, de semmi komoly czóllal nem bírnak. Ezen nevelési rendszernek természetesen az a káros következménye áll be, hogy a gyermekek elkényeztetnek, elpuhulnak, hogy szeszélyesekké, piperkőzőkké lesznek.

A művelt családok pedig gyermekeiket nem ritkán csupán az ész fejlesztésére szorítják, tekintet nélkül a testre s erejének gyarapítására. Az ilyen szülők azon téves hitben vannak, hogy ha gyermekeiket a zord időben szobában fogva tartják s minden kis szellőtől megóvják, már ezzel mindent megtettek gyermekük egészsége megóvása tekintetében. Pedig ellenkezőleg. Hisz éppen arra kellene törekedniök, hogy az óvoszerekre szükség se legyen, hogy a szervezetben rejlő ellenálló erő jusson érvényre az ártalmas külbefolyások ellen.

A munkás és szegény osztálynál meg éppen a véletlenre van bízva a gyermek fejlődése és sorsa.

Az általánosan elterjedt nevelés főhibája pedig abban áll, hogy igen sok esetben az ököljog szerint bánnak el a gyenge gyermekkel, t. i. a szüle nem azt érezteti gyermekével, hogy azért követel tőle engedelmességet, mert javát akarja, hanem mert általában akaratát kívánja érvényesíteni. Az ilyen nevelésben hiányzik az a vezetőeszme, mely után a gyermek eligazódhatnék: mit szabad s mit nem tennie. Ezen alárendeltség megöli a gyermekben az ítélőképességet, önállóságot; szolgálakat teremt, vagy pedig ellenszegülési vágyat ébreszt lelkében, mely minden erkölcsi kötelet fölbont, s csak a rosztban találja kedvtelését. Ebből tehát világosan kitünik, hogy nevelési rendszerünk majd egyoldalú, majd pedig éppen nélkülözi az elvszerűséget. Nem szabad tehát szem elől tévesztenünk a nevelésnek természetszerű fejlődését, mivel ez képezi alapját az élettanak, vagyis az élettan által földerített tényeknek és igazságoknak.

Azt mondja Boeck Ernő Károly, lipcei boncztanár az „Egészség négy könyve“ című művében: „Különösen a nevelésre kell, hogy a szülék az első gyermekkorban fordítsák minden ügyekezetüket, mert a jónak és rosztak már ama korban vettetik meg alapja, s ennél fogva az élet első három évét a nevelés legfonto-

sabb szakaszának kell tartanunk.“ Sajnos, hogy a legtöbb szülő éppen e korban vajmi kevés gondot fordít arra, hogy az ész- és természetszerű nevelés szerint járjon el; legtöbbször csak nézi s a gyermek fejlődését egészen a véletlenre bizza.

Vizsgáljuk meg tehát, hogy minő szabályokat tartunk szem előtt gyermekeink nevelése körül.

A csecsemőt arra a czélra, hogy tagjai egyenesek legyenek, oly szorosan pólyázzák be, hogy majdnem megmerevedik tőle. Éppen az ellenkezőt kellene cselekedni. A kisedet tág pólyákba kellene kötni, hogy légzésében ne gátoltassék és hogy izmai és csontjai fejlődésének érdekében tagjait is mozgathassa. Nem hiszem, hogy ne tapasztalták volna a t. olvasók közül sokan, midőn a bepólyázott kis gyermeket a szoros kötélek alól föloldották, mily vidor lett, mennyire nyilvánult benne az öröm, hogy a rabláncok közül kiszabadulhatott.

A szoptatást illetőleg meg éppen semmi rendet sem követnek az anyák. Akár kell, akár nem, minden legkisebb sirásra szoptatják, a helyett, hogy kutatnák okát, miért sir a gyermek. Meglehet, hogy nem is éhes talán a szük pólyák szorítják, vagy más a baja, a min könnyű szerrel segíteni lehetne, de miután csupán a szoptatás módját ismerik s alkalmazzák a csitításra, nem is próbálnak más eszközt használni. Így lesz a gyermek nyalánkká, később mértéketlenné, emésztő szerveinek s következőleg testerejének kárára. A mit továbbá a szópózaeskóval művelnek, az már visszaélés a gyermek tehetetlenségével. Száját betömik, hogy ne sirhasson; a táplálással gúnyt üznek, hogy gyomrát rontsák el vele.

Megfoghatatlannak tartom, hogy tudnak némely szülék annyira ragaszkodni a ringatáshoz a gyermek elaltatásánál. A ringatás, valamint a himbálás, csak nyugtalanítja a gyermeket, s hosszas vesződség után inkább elkábítja, mintsem jótévő álmod hozna rá. [Egyszerűbb s jobb, ha álmoság nyomja a gyermeket, kis ágyba, nem pedig bölcsőbe fektetni. Vannak továbbá oly lelketlen szülék is, kik, hogy a gyermek sirása ne háborgassa, bódító máknedvet adnak a nehezen elalvó gyermeknek. Ezen bódító anyag nemcsak hogy a test idegzetét töri össze, hanem még a szellemre magára és romboló hatással van.

Igen gyakran vétnek a szülék a gyermek bőrápolása ellen. A mint tudjuk, a bőr elhasznált anyagokat — nevezetesen szénsavat — távolít el párolgás által. A test melegét a hajszáledények összehuzódásának s kitágulásának segítségével szabályozza. A bőr, kellő tisztántartás nélkül, nem bír eme feladatának megfelelni, s majd makacs bőrkiütéseket okoz, majd az általános táplálkozást akasztja meg. A test tisztántartása, úgy testi, mint lelki épségét tekintve, fölötte nagy fontossággal bír az egészségre. Mert a midőn a gyermeket tisztán tartjuk, testét mintegy folytonosan fertőztelenítjük s a betegségek rohama ellen edzük; lelkét pedig a

szepplőtlenség varázsában óvjuk meg, megútáltatván vele a piszkot, és pedig nemcsak a tárgyakon és személyeken, hanem még a beszédben is. Piszokban nevelve, a legrutabb, különösen a ragadós nyavalyák veszélyeztetik a gyermek egészségét; lelke pedig annyira megmetyegettetik, hogy végre nem fog visszariadni még a gyalázattól sem. Igen, mert a piszokban születik a betegség és a bűn; a tisztaságban az egészség és az erény. A tisztántartásnak hathatós eszközei: a fürdő és a mosdások, a gyermekkor egész tartama alatt. Igen helyesen cselekszenek azok a szülők, a kik gyermekeiket arra szoktatják, hogy a hetenkénti fürdést, vagy legalább is derékig való mosakodást egyszer se mulasszák el. Nem tudom helyeselni sok szüle ama gondolkodását sem, hogy gyermekének haját nem vágatja le rövidre. Pedig ha jól meggondolnák, hogy ez által a kigőzölést segítenék elő, egy perczig sem haboznának a hajnak rövidre való vágásában.

A tisztasággal együtt jár a rend. A hol tisztaság uralkodik, ott rend is van. A piszoknak társa a rendetlenség. A mily jótévéleg hat a rend és tisztaság érzékeinkre, épen oly jótévé befolyást gyakorolnak a test és lélek épségére. A rendetlenség és piszok sértik érzékeinket, egészségünket pedig éppen romlással fenyegetik. A rend úgy a háztartásban, mint az életmódban étkezésben, nyugvásban, szórakozásban s az ápolás egyes mozzanataiban, gondosságra s mértékletességre szoktatja a gyermeket. A rendetlenség ellenben, mindenben durczás, rakoncátlan, vad gyermeket nevel, ki örökös nyafogása miatt még türethetlenebbé lesz és gyakori betegeskedése által javulásának útját is elvágja.

Van továbbá egy igen elterjedt s közönségesen használt nevelési eszköz: az ijesztés. Az anya ijeszti gyermekét az atyával, az atya az anyával, mindketten pedig a mumussal, a kéményseprővel, a sötétkamarával s tudja Isten még mi mindenfélével. Az ijesztés — szerintük — általános gyógyszere minden rossz szokásnak. S vajjon mit érnek el vele? Azt, hogy ideges reszketesség fogja el egész testét, mely talán egész életére befolyással lehet. Ne ijesztgessük tehát a gyermeket, de sőt inkább bátorítsuk, ha látjuk, hogy valamitől fél.

Egy másik ferde nevelési eszköz gyanánt alkalmazták az anyák leánygyermekeiknél a vállfüzőt, vagy általános elnevezéssel: miedert. Hogy ennek használata mennyire káros az egészségre s hány ifju nőnek szerzett tüdőbajt s ez által korán bekövetkező halált: bővebben fejtegetni fölösleges. Számüzni kell a miedert! E téren kiváló elismerésre méltó tevékenységet fejtenek ki Vas megye derék női, kik a vállfüző kiszorítására egyesületté tömörültek. Vajha sok követőre találna ez üdvös eszme!

Csak az itt fölhozott nevelési elvekből is könnyen meggyőződhetünk arról, hogy minő befolyása van a nevelésnek az egészségre. Sőt világosan kitűnik az is, hogy a gondozás módja döntő befolyással van a gyer-

mek egészségére, de a mi több, nemcsak az egészségre, hanem még későbbi jellemére is. A lélekbe vésett első benyomások adják meg neki erre az alapot. Szeretettel és észszerűen gondozott gyermeknek örök mosoly ül arcán, a szeretet bimbózik szívében. Kedvetlen, vagy hanyag ápolás már csirájában előli a gyermeked ártatlanság gondatlan vidorságát, s rossz hajlamokat nevel a römlatag testben. Az észszerűtlen ápolás pedig, ha szeretet szépíti is, nem fog sokkal jobb eredménynyel dicsekedhetni, mint a hanyag ápolás.

Törekedjünk mi tanítók ezen, s még ezekhez hasonló s az egészségre befolyó szabályokat, elveket a családdal megismertetni; csepegtessük tanítványaink lelkébe már az iskolában azon hasznos tudnivalókat, melyek az egészségre nagy mértékben befolyanak, — ezt tennünk hazafiúi kötelességünk, — hogy miként — azt egy következő cikkemben fogom kifejteni.

Gyöngyösi István.

I R O D A L O M.

Paedagogiai encyclopaedia. Különös tekintettel a népoktatás állapotára, — czimű műre hirdet előfizetést az Athenaeum r. társulat. E mű a neveléstudomány szótára kíván lenni, melyben az általános és részletes paedagogia, didactica és methodica, a statistica, lélek, erkölcs — és gondolkodástan, valamint a művelődés és paedagogiai történelem főbb részletei betűrendben tárgyaltnak. Több tanférfiu közreműködésével szerkeszti Verédi Károly. Egy havi időközben, három ives füzetenként fog megjelenni. Az egész mű csak 20 füzetre van tervezve s egy füzet ára 30 kr. Megjelenése alkalmával részletesebben ismertetjük.

Megjelent a tanítók zsebnaptára. Szerkeszti György Aladár. IX. évf. — Tartalom: 1. Napi jegyek 1884. évre. 2. Naptári rész. 3. A felséges uralkodó ház. 4. A tanítók önszegélyezési törekvései. 5. Fontosabb ministeri rendeletek. 6. A népiskolai törvénykönyvek. 7. A közoktatásügyi minister II-ik jelentése 1880—81— és 82-ik tanévről. 8. A népoktatásügy az országgyűlésen. 9. Ipariskolák s ipartan-műhelyek. 10. Eötvös-alap. 11. A tanítók árvaháza. 12. A tanítónők menedékháza. 13. Az egészségügy a népiskolában. 14. Amerikai népiskolák. 15. Gazdasági szakoktatás Franciaországban. 16. A mult 1882—83-ik tanév történetéből. 17. Külföldről. 18. Vegyesek. 19. Czimtár. 20. Hasznos tudnivalók. 21. Legujabb. 22. Bélyegilletéki táblák. 23. Külföldi mértékek. 24. Bélyeg. 25. Törvénykezési szünnapok. stb. stb. Angol vászonba kötve ára 1 frt 20 kr. Bérmentes ajánlott átküldéssel 1 frt 35 kr.

István bácsi naptára vagyis családos házigazdának és gazdasszonyoknak, népnevelőknek, helységi előljáróknak, iparosoknak és földmivelőknek való képes kalendarium 1884-ik évre. Alapítá Majer István, szerkeszti Kőhalmi Klismestein József. Közleményekkel Sujánszky A., Tóth Mike, Nimfer János, Morvay Lipót, Nyulassy Antal, Somogyi Gyula, Zelli-

Folytatás a mellékleten.

Melléklet a „Család és Iskola“ 17-ik számához.

ger Alajos, Ernyei Pál, Dr. Komlóssy Ferencztől stb. XXIX. évfolyam. Sok képpel. Tartalma: I. Az erkölcsi világ. II. Gazdák naptára. III. Népművelők naptára. IV. Történeti naptár. V. István bácsi a hazában és a nagyvilágban. VI. Művészet. VII. Tréfák mezeje. Ára füzve 50 kr.

Protestáns új képes naptár 1884-ik évre szerkesztette Dúzs Sándor tanár, Könyves Tóth Kálmán, Bihari Kálmán, Szenté Főzsef, Margócsy Kálmán stb. közreműködésével. XXX. évfolyam, képekkel, s a protestáns egyház tiszti névtárával. Ára füzve 50 kr.

Beküldetett az „Illem könyve“ 14—18 ik füzete. E füzetekkel az egész mű be van fejezve Ára diszkötésben 5 frt. Kiadják a Révay testvérek Budapesten. Ez érdekes művet olvasóink figyelmébe ajánljuk.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

A torda-aranyosmegyei tanítótestület f. évi november 7-én és következő napjain megtartandó közgyűlésének tárgysorozata: November 7 én délután 4 órakor előértekezlet. November 8-án délelőtt 8—12-óráig: 1. Elnöki megnyitó-beszéd, Pálfi Károly elnök által. 2. Titkári jelentés, Kósa Sándor titkár által. 3. Bizottságok kiküldése az irattár, könyvtár, leltár, pénztár megvizsgálására és a gyakorlati tanítások megbirálására. 4. Felolvasás Váradi Luiza által. Délután 3—5 óráig: 1. Könyvbírálat Kriza Sándor által. 2. Képviselői beszámoló-beszéd Belle László által. 3. Jelentéstétel a közös játszóterek felállítására vonatkozó indítvány megvitatásának eredményéről. Előadó Sigmund Gizella. November 9-én délelőtt 8—12 óráig: 1. Gyakorlati tanítások Szabó Lenke és Kanyaró Mihály által. 2. Tisztviselők választása. 3. A bizottságok jelentései. 4. Jelentéstétel a könyvtár kezelésére vonatkozó szabályzatról. Előadó Iszlai Márton. Délután 3—5 óráig: 1. Felolvasás Nagy Béla által. 2. Kriza Sándor indítványa az országos tanítói-árvaház pártolásának ügyében. 3. A központi-választmány indítványai: a.) A portódij-mentesség ügyében. b.) Az országos nyugdíjtörvény megváltoztatása tárgyában. c.) Az általános tanítói közlöny-eszméje tárgyában. Előadó Kósa Sándor. E gyűlésre a tagtársakat és a tanúgy-barátokat tisztelettel meghívjuk s felkérjük a vidéki tagokat, a kik ingyen szállást ohajtanak nyerni — arra, hogy ebbeli kéréseiket f. hó 27-ig folyamodjanak: Varga Dénes rendező-bizottsági elnökhöz. — Torda 1883. október 15-én. Pálfi Károly elnök. Kósa Sándor titkár.

Meghívás. A marostordamegyei tanító-testületi ez évi rendes közgyűlését nov. 7. és 8-ik napjain tartja meg Marosvásárhelyen, a megyeház nagy gyűléstermében; melyre a tantestület összes tagjai és a népművelés ügye iránt érdeklődők tisztelettel meghívottnak. Tárgysorozat: 1-ső nap. Délelőtt, 8 órán kezdve mintatanítások tartatnak; 8—9-ig ref. egyház leányiskolájában, a term. földrajzból, a tengerek moz-

gásáról, Paal György által; 9 órakor a Schneider Józsefn magán neveldejében, I-ső osztálylyal irvoelvasás, II-ik osztálylyal olvasmány tárgyalás, Vincze Béla által. Közgyűlés kezdete 10 órakor. 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. A múlt évi rendes és a folyó évi junius havában tartott rendkívüli közgyűlések jegyzőkönyveinek felolvasása. 3. Jegyző évi jelentése a központi választmány és a fiok körök évi működéséről. 4. Bizottságok kiküldése. 5. Értekezés: a községi faskolákról, pályadíjat nyert munka, Csinádi János ny.-szere dai közs. tanítótól. 6. Pénztári jelentés és az évi tagsági díjak beszédese; intézkedés a több évi hátralékosok iránt. Délután 3 órakor a Teleki-könyvtár megtekintése. II. nap: gyűlés kezdete d. e. 9 órakor. 1. Az első napi gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése. 2. Elnöki előterjesztés az 5-ik fiók-kör ügyében. 3. A Budapesten aug. 19-én s következő napjain megtartott II-ik országos képv. tanító-gyűlésen résztvett tanítótestületi képviselők jelentése. 4. Előterjesztés a megyei tanítói könyvtár szervezéséről, a könyvtári szabály-terv felolvasása és megállapítása. 5. Az első napon kiküldött bizottságok jelentései; mintatanítások bírálata és a pályadíjak odaitélése. 6. A jövő évre előirányzott költségvetés megállapítása. 7. Tisztujtás. 8. Indítványok tárgyalása. 9. A gyűléseken résztvett tagok számbavétele (alapszab. 4. §.) a vidéki tagok igazolványának kiosztása (938—1882. közíg. bizotts. rend.) Kik az első napi társaságban résztvenni kívánnak, 10 óráig a gyűlésteremben a jegyzőnél jegyeztessék elő magukat. Azon vidéki tanítótársak, kik a helyi tagok által följánlandó szállításokat igénybe venni ohajtják, tudassák azt lehetőleg nov. 5-ig a jegyzővel. Marosvásárhelyt, 1883. okt. 15. Lénár József, tantestületi elnök. Gönczi János, jegyző.

VEGYESEK.

— **A kolozsmegyei tanító-testület most tartja rendes évi közgyűlését.** Az elnöki megnyitó egyrészét mai számunkban közöljük. A gyűlés lefolyásáról a jövő számban részletes tudósítást adunk. Legyenek üdvözölve az ezen alkalommal városunkba gyűlt vidéki kartársak.

— **Kolozsvár képviselő-testülete a felállítandó ipartanműhelyek segélyezésére évi 1000 frtot szavazott meg ösztöndíjakra.**

A kolozsvári felsőbb leányiskola ügye. Városunk képviselő testülete a napokban tárgyalta a vallás és közoktatásügyi minister leiratát a helyi felső leányiskola ügyében. A minister az új szervezeti szabályokra való hivatkozással az eddig 4 osztályu intézet 6 osztályuvá átalakítására hívja fel a várost. Az iskolaszék egy felirati tervezetet terjesztett elő, melyben a helyi viszonyokat fejtegetvén, elmondja, hogy a város most is költségvetése 25⁰/₀-át fordítja kulturális czélokra; a mostani 9000 frtba kerülő és 3500 frt. államsegélyt élvező intézet 6 osztályra emelésével 13 ezer

forintba kerülne, s a város a negyedfélezer forint emelkedést nem bírná meg. Ezeknél fogva három alternatíva terjesztetik fel: 1. vagy maradjon a jelenlegi állapot, 2. vagy alakíttassék át 6 osztályúvá, de az államsegély is megfelelőleg emeltessek, 3. vagy vegye át az egész intézetet és helyiséget az állam. A közgyűlés a javaslatot egyhangulag elfogadta.

— A jövő évi orsz. költségvetésnek a népoktatásra vonatkozó tétellei a következők:

	1884.	1883.
Férfi elemi és polgári tanító-képezdek	319,070	319,070.
Elemi és polg. tanítónőképezdek . . .	209,993	209,963.
Tanítóképezdek közös költségei . . .	8,000	8,000.
Torna póttanfolyamok	6,000	6,000.
Népnevelési szükséglet	1.000,000	940,000.
Néptanítók nyugdíjintézete segélyezése	150,000	160,000.
A Néptanítók Lapja kiadására	10,000	10,000.
Állami felsőbb leányiskolák	98,271	83,985.
Kolozsvári felsőbb leányisk. segélyezése	2,000	2,000.
Siketnémák intézete Vácson	35,750	35,000.
Vakok orsz. intézete Budapesten . . .	34,035	32,420.
A balatonfüredi szeretetház költségeinek fedezésére	5,000	
	1.878,119	1.797,468.

Az idén tehát 80,651 frttal többet irányoztak elő e czélokra, mint tavaly. Kiválóan fontos e tételtek közül a népnevelési szükségletre felvett kerék egy millió. Ez a millió a következő módon oszlik meg.

	Egyenként	Összesen
1. A már fennálló állami népiskolák fentartására		
a) a tanit. állandósított fizetéseire stb.	236,900	
b) az áll. népiskolák dologi kiadásaira	59,000	295,000
2. A már fennálló közs. isk. segélyezésére.		
a) a már folyamatban levő segélyekre	218,900	
b) Isk. épületek javítására s kiegészítésére	10,800	229,700
3. Magyar nyelvű póttanfolyamokra	48,000	
4. Tanítók segélyezése- és jutalmazására	20,000	
5. Kisdédóvók segélyezésére és újak felállítására	45,000	
6. Testületek, egyletek s magán-személyek által fentartott iskolák segélyezésére	30,000	
7. Tankönyvek és taneszközök előállítására	14,000	
8. Mérnöki s egyéb költségekre .	13,000	170,000
Felső nép- és polg. iskolák szükségletei:		

9. Már fennálló felső népiskolák fentartására, illetőleg segélyezésére:

a) Tanítók fizetésére stb.	64,000	
b) Dologi szükségleteikre	10,000	74,400

10. Már fennálló polg. iskolák fentartására stb.

a) Tanítók fizetésére	180,000	
b) Dologi szükségletekre	30,000	210,000

11. Ipartanmühelyivel kapcsolatos új felső nép- és polg. iskolák fentartására és újak felállítására . . . . .

20,000	20,000
--------	--------

A népnevelés összes szükséglete 1.000,000

A községi iskolákra az idén 229,700 frt kell, 79,700 frttal több, mint tavaly. E nagy többletről az indokolás ezeket mondja: Az állam által már régebben segélyezett községi iskolákról, újabb statisztikai adatok gyűjtéséből és a központi számvitel tanulmányozásából kitűnt, hogy csupán a most fennálló ily iskolák fentartására a múlt évi költségvetésben felvett 150,000 frtnál 79,700 frttal van többre szükség. — A felső népiskolák budgetje 25,600 frttal, kevesbedett, mi onnan van, hogy az e fajta iskolák kevésbé szaporodnak, sőt közülök egy-kettő polgári iskolává alakult s költségeik a polgári iskolák költségeibe tétettek át. — Az indoklás az áll. felsőbb leányiskolákról is megemlékezik, melyek fentartására az idén 14,286 frttal több kell, mint tavaly. E többlet onnan származik, hogy a soproni és lőcsei iskolákban egy-egy tanárral több szükséges, mint tavaly, a mi által a költségek 2700 frttal szaporodnak. „Ezenfelül Pozsonyban egy magántársulat által fentartott, de évenként az állam által 12000 frttal segélyezett nőipari tanítóképezde megszüntetettvén és ennek czélszerű, de 40,000 frt bekebelezett tartozással terhelt ingatlanai az állam tulajdonába bocsáttatván, e helyütt a nőnevelés czéljának sokkal inkább megfelelő felsőbb leányiskola állíttatott. Ennek költségei, az épületet terhelő adósság kamatával és törlési hányásával együtt 11,586 frtot tesznek.“ — Az állam most a következő felső leányiskolákat fentartja, illetőleg segélyezi:

1. a budapestit,	költsége 54,260 frt.
2. a máramaroszigetit,	„ 9,005 „
3. a trencsénit,	„ 8,710 „
4. a sopronit,	„ 17,110 „
5. a lőcseit,	„ 10,600 „
6. a pozsonyit,	„ 11,586 „
7. a kolozsvárit,	„ 2,000 „

Városunk II-ik községi iskolájában a tanítás a napokban kezdetét veendi. Volt alkalmunk megsejlelni ez iskola helyiségeit, melyek a czélnak megfelelően vannak berendezve s új és kellő taneszközökkel felszerelve. Különösen csinosak az új szerkezetű vaspadok. Csak egy dolgot kell sajnálattal felemlitenünk, azt, hogy a tanítói lakás nagyon szűk és a czélnak éppen nem megfelelő.